

Slovenská arhivistika, god. XXXI, sv. 1–2, Bratislava 1996, 208 odnosno 230 str.

Časopis *Slovenská arhivistika* izdaje Odbor arhivnictva Ministerstva vnútra Slovenské republiky v Bratislave. Svezak što ga prikazujemo sadrži sljedeće rubrike:

Studije i članke (*Štúdie a články*)

Pod naslovom *Literatúra* objavljene su recenzije i referati te bibliografski pregled inozemne arhivističke periodike. (Na str. 117–119 prikazan je naš *Arhivski vjesnik* 37/1994.)

Izvješća (*Správy*) o međunarodnim arhivskim skupovima i drugim arhivističkim aktivnostima

Kronika važnih arhivskih događaja i osoba

Prilog (*Priloha*) donosi Bibliografiju časopisa Slovačke arhivistike za razdoblje 1986–1995. godine s osobnim registrom.

Studije i članci:

Elo Rákoš: Teorija o arhivskom fondu III. (*Teória archívneho fondu III*). Prvi dio ovog članka objavljen je u sv. 2, god. 1994, a drugi dio u sv. 1, god. 1995. (Vidi prikaze M. Grabara u *Arhivskom vjesniku* br. 39 iz 1996. godine.)

Podnaslov ovog trećeg dijela je "Povijesni vid arhivskog fonda". Naglašeno je da upravo povijesni vid (prije su obrađeni filozofski i pravni) ima najveći značaj u radu na arhivskom fondu. Autor istražuje podrijetlo i razvoj arhivskih fondova u privatnim i javnim mađarskim i slovačkim arhivima sve do 1918. godine odnosno do raspada Austro-Ugarske Monarhije.

Nakon dijela o povijesnom razvoju arhiva (središnjih, županijskih i arhivskih fondova obitelji i vlastelinstava), pod naslovom "Iz povijesti obrade i pristupačnosti arhivskih fondova" govori se o povijesti načela provenijencije, registraturnim i arhivskim pomagalicama te inventarizaciji fondova.

Na kraju članka sumirane su teze iz sva tri dijela Teorije o arhivskom fondu – filozofskog, pravnog i povijesnog vida arhivskog fonda.

Miloslava Bodnárová: Razvoj teritorijalnih organizacija protestantske crkve A. V. u Slovačkoj (*Vývoj územnej organizácie evanjelickej cirkvi A.V. na Slovensku*). Autorica analizira teritorijalno-administrativni razvoj protestantske crkve u Slovačkoj od prvih desetljeća 16. stoljeća do najnovijeg doba. Ona naglašava presudne dogmatske i političke čimbenike koji su u Slovačkoj utjecali na razvoj teritorijalnih organizacija protestantske crkve. Npr. reformacija u 16. stoljeću, Bečki mir 1606, ustanak Franje II. Rakoczya 1703, patent Jozefa II. o toleranciji iz 1781, revo-

lucija 1848, I. i II. svjetski rat, novi crkveni Ustav iz 1951. i Ustav Protestantske crkve iz 1993. godine.

Mariá Weinbergerová: Židovske vjerske općine u Slovačkoj (*Židovské náboženské obce na Slovensku*). Ovaj je članak sažeta povijest židovske dijaspore u Slovačkoj. Autorica govori o utemeljenju tri tipa židovskih vjerskih općina – ortodoksnih, neologičnih te s položajem *status quo ante* (prijašnji položaj). Prikazala je i internu strukturu židovskih vjerskih općina te opisala negativne posljedice rješenja židovskog problema poslije uvođenja nove državne ideologije 1938. te prihvaćanja nacizma od strane Slovačke. Jedna od posljedica je i to da danas u Slovačkoj živi tek oko 3 000 stanovnika židovske vjeroispovijesti i postoji 13 židovskih općina, od kojih je 9 aktivnih.

Elena Sikorová: Židovi i vlastelinski gradovi u Slovačkoj (*Židia a banské mestá na Slovensku*). Studija se bavi procesom emancipacije Židova u Mađarskoj od 16. stoljeća do njihove političke i građanske emancipacije 1876. Istražuje se položaj Židova u rudarskim gradovima, kao posljedica zakonskih odredaba koje zabranjuju Židovima bilo kakve doticaje s rudarskim aktivnostima i naseljenicima – zadržavanje, naseljavanje, poslovanje, trgovanje i sl. na području unutar 7 milja oko rudarskih gradova. Jedna od prvih takvih zabrana je ona kralja Leopolda I. iz 1693, a kazna za nepridržavanje bila je smrt. Studija je doprinos socijalnoj i ekonomskoj povijesti, ali se također odnosi i na povijesnu demografiju i geografiju.

Slavko Churý i suradnici: Problem granice Mađarske s Moravskom, Šleskom i Poljskom u povijesnim izvorima (*Problém hranice Uhorska s Moravou, Sliezsom a Pol'skom v historických prameňoch*). Ovaj se članak temelji na povijesnim izvorima Područnog državnog arhiva u Bytči. Radi se o fondovima Trenčianske, Oravske i Liptovske županije i župe, materijalima Oravskog komposesorata, vlastelinstava Považska Bystrica, Strečno i drugih arhivskih cjelina. Najvažniji i najopsežniji izvor informacija su spisi Mješovite komisije za rješavanje pograničnih sporova iz razdoblja 1515–1825. godine. Radi se o ukupno 12 knjiga, 22 kutije spisa i 3 mape s kraja 18. stoljeća.

Zapadna granica bila je najranije ustaljena, već od prve polovice 11. stoljeća i išla je uzduž rijeke Morave. U 12. i 13. stoljeću bile su određene sjeverozapadna i sjeverna granica uključujući i slovački teritorij uzduž Karpatskog lanca do mađarskog kraljevstva. Zbog pograničnih sporova nova katastarska mjerenja bila su nužna nekoliko puta.

Vladimír Petrovič: Razvoj moravsko-ugarske granice u Zahori (*Vývoj moravsko-uherskej hranice na Záhorí*). Granica između Moravske i Mađarske na području Zahori (Zagorja) prolazila je kroz nekoliko razvojnih faza. Od početka 18. stoljeća bila je shematski određena. Njezino katastarsko mjerenje bilo je više pod utjecajem

tradicije, negoli kojeg državnog dogovora. To je bio prostor za pogranične sporove. Takva dva pogranična spora opisana su pod podnaslovima:

- "Granica i granični sporovi između holičkog i hodoninskog plemstva"
- "Granica i granični sporovi između grada Skalica i stražnickog plemstva".

U "Zaključku" su ukratko opisani svi razvojni stupnjevi granice između Moravske i Ugarske u Zahori.

Daniela Pellová: Gradići Šariške županije u 2. polovini 18. stoljeća (*Mestečká Šariškej stolice v 2. polovici 18. storočia*). Studija govori o socijalnoj i ekonomskoj situaciji u 10 naselja u Šariškoj županiji tradicionalno nazvanih *oppidum* (trgovište) u drugoj polovini 18. stoljeća. U skladu sa suvremenim gradivom studija otkriva da se samo tri od njih (Hanušovce, Lipany, Veľky Šariš) razvijaju u gradove, ali zadržavaju naziv trgovišta. Druga četiri: Brezovica, Kurima, Plaveč i Zborov odgovaraju kriterijima trgovišta, a posljednja tri (Drienov, Kapušany, Križovany) nazaduju u razvoju i postaju sela u podaničkom odnosu.

U sv. 2, god. XXXI. časopisa *Slovenská arhivistika* iz 1996, objavljene su sljedeće studije te članci:

Peter Berčík: Pravni i ekonomski vidovi pripreme novog upravnog uređenja Slovačke Republike (*Právne a ekonomické aspekty prípravy nového správneho usporiadania Slovenskej Republiky*). Ovaj članak donosi neka nova mišljenja o pripremanju promjena u organizaciji vodeće strukture javne uprave u Slovačkoj Republici i njenom teritorijalnom uređenju. Ovdje su prikazani neki vidovi jakog utjecaja organizacije i teritorijalnog uređenja na različite elemente javne upravne strukture. Autor naglašava da su područja odredili neki faktori primjenjivi u procesu reforme javne administracije. Zaključeno je da u dugoročnom procesu reforme javne uprave, koja je povezana s ukupnim razvojem društva, treba koristiti inozemna iskustva, ali i poštivati vlastite povijesne, političko-pravne i socijalno-ekonomske prilike.

M. Melníková, E. Vrabcová: Stvaranje sjevernih granica Slovačke u 20. stoljeću (*Utváranie severných hraníc Slovenska v 20. storočí*). Studija prikazuje razvoj sjeverne granice Slovačke u 20. stoljeću i temelji se napose na arhivskim izvorima. Različite faze ovog fenomena analizirane su u tri stupnja promjena koje se odnose na javne zakone na teritoriju Slovačke između 1918. i 1945. godine. Zaključuje da je određivanje međudržavnih granica na etničkom načelu praktički nemoguće, jer se one određuju u kontekstu sveeuropskog političkog i ekonomskog razvoja. Privremene su posljedice odluka koje su motivirane političkim i ekonomskim razlozima, dok su one motivirane teritorijalnim razlozima često stalne.

Ján Dubovský: Proučavanje izvora za povijest Slovačke u arhivu Bečke nunciature (*Štúdium prameňov k dejinám Slovenska v archíve Viedenskej nunciatúry*).

Arhiv Bečke nuncijature deponiran je u Vatikanskom arhivu. Autor ograničava taj arhivski fond, prikazuje razlike između arhivskog fonda Bečke i Njemačke nuncijature, upozna je nas s izdanjima izvora i ovlaštenjima nuncija, polemikama oko i s nadbiskupom L. Kolloničem u Esztergomu, izabranim 1702. godine.

Treba napomenuti da je cijela Ugarska, a s njom i Slovačka, pod jurisdikcijom bečkog nuncija bila od 16. stoljeća sve do 1920. godine, kada je u Pragu ustanovljena nuncijatura za Čehoslovačku. Evidentno je da dokumenti koji se odnose na Ugarsku i Slovačku tvore manji dio fonda s obzirom na ukupnu teritorijalnu nadležnost Bečke nuncijature.

Ján Beňko: Interpretacija izvora za stariju povijest Likave i Likavke (*Interpretácia prameňov k starším dejinám Likavy a Likavky*). Autor se bavi najstarijim pisanim dokumentima o selu Likava iz 13. i 14. stoljeća, zamku Likava iz 14. i 15. stoljeća i pisanim dokumentima o selu Likavka iz 16. stoljeća. Detaljna interpretacija dokazuje da staro selo Likava nije nestalo nakon izgradnje zamka na njegovu teritoriju prije 1341. godine, nego je promijenilo ime u Likavka, kako bi se razlikovalo od zamka Likava koji je nazvan po starom selu. Likavski zamak, čijem je vlasniku već prije 1341. pripadala Likavka, nakon 12. listopada 1707, a prema naredbi Franje II. Rakoczyja, nažalost je proglašen ruševinom.

Milan Majtán: Ján Kollár, Pavol Jozef Šafárik i Štúrovci i naziv Bratislava (*Ján Kollár, Pavol Jozef Šafárik a Štúrovci a názov Bratislava*). Studija objašnjava podrijetlo današnjeg imena Bratislava. Kroz najstarije pisane oblike imena grada Bratislave (Vratislaburgum 905. g., Braslavespurch, Preslavasburc 907), nastalih na osnovi slavensko-slovačkog osobnog imena, predstavljeno je ime nastalo u skladu s rekonstrukcijom koju su izradili utemeljitelji slavistike Ján Kollár i Pavol Jozef Šafárik u 19. stoljeću. To je ime postalo službenim imenom nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije 1919.

Budući da je Bratislava, koja je u hrvatskoj povijesti poznata i pod nazivom Požun, bila krunidbeni grad Ugarske i Hrvatske, u studiji se spominje i ime Ljudevita Gaja, hrvatskog preporoditelja te njegov tekst iz 1838. godine u kojem on koristi naziv Břetislava ("v Břetislavě").

Na kraju studije dana je kronologija postanka naziva Bratislava.

Juraj Spiritza: Nisu samo epitafi epigrafi (*Nielen epitafy sú epigrafmi*). Autor neuobičajeno prikazuje istraživanju podvrgnute srednjovjekovne i suvremene natpise u Slovačkoj. Koristi se različitim kriterijima koji su bili uobičajeni u drevnim natpisima. Među epigrafske spomenika on ubraja i nadgrobne natpise, čiji autori nisu kreirali pisane dokumente, već su stvarali nadgrobne natpise različitim stilskim sredstvima koja se ne koriste u pisanju. Autor nas upozna je s rimskim, srednjovjekovnim i drugim varijantama natpisa iz razdoblja prije 1800. godine u Slovačkoj.

Također formulira i aktualne zadaće u slovačkoj epigrafiji. Smatrajući kako nisu samo nadgrobni natpisi epigrafi, autorov je cilj da u Slovačkoj oživi interes za epigrafiju kao pomoćnu povijesnu znanost.

Igor Graus: Red zmaja Žigmunda Luxemburškog i njegova simbolika (*Drači rád Žigmunda Luxemburského a jeho symbolika*). Autor odgonetava problem početka i budućnosti razvoja mađarskog kraljevskog društva vitezova – Reda zmaja, pokrenutog na inicijativu Žigmunda Luxemburškog 1408. godine. U skladu s tri razdoblja stvaranja ovog reda za vrijeme vladavine monarha, autor analizira oblik i simboliku oznaka reda (grb, geslo i svečani običaji) te posvećuje pažnju načinu njihove upotrebe u heraldičkim i silografičkim tvorevinama. Studija je također popraćena ilustracijama oznaka reda.

Zaključuje da je Red zmaja najpopularniji od ugarskih viteških udruga od 14. do 16. stoljeća, o čijem postojanju govori relativno mnogo izvora.

U svakom od članaka u bilješkama ili na kraju teksta navedena je korištena literatura. Također je na početku svakog članka napisan uvod na engleskom jeziku, dok je na samom kraju članka dan njegov kratak sažetak na njemačkom ili engleskom jeziku.

Iz ostalih redovitih cjelina u ovom svesku izdvajamo:

U Bibliografskom pregledu inozemne arhivističke periodike, na str. 124–125. prikazan je naš *Arhivski vjesnik*, 38/1995.

Prilog (*Priloha*) ovog broja donosi slovačku arhivističku terminologiju

Tatjana Ružić